

Березюк Ю.В. Естетичні чинники ефективного навчання іноземної мови в початковій школі // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 356-362.

УДК 371.3

Ю. В. Березюк,
аспірантка

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЕСТЕТИЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Розглядаються естетичні чинники ефективного навчання іноземної мови в початковій школі, що дозволяє дійти висновку про важливість позитивних естетичних емоцій, культури спілкування, єдності інтелектуального і естетичного у навчальному процесі.

Рассматриваются эстетические факторы эффективного обучения иностранным языкам в начальной школе, что позволяет прийти к выводу о важности позитивных эстетических эмоций, культуры общения, единства интеллектуального и эстетического в учебном процессе.

The article deals with the aesthetical factors of effective studying of foreign languages at primary school, that allow to come to conclusion about the importance of positive aesthetical emotions, culture of intercourse, the unity intellectual and aesthetical essences in an educational process.

За умов демократизації, духовно-інтелектуального відродження українського суспільства, гуманізації та гуманітаризації освіти актуальності набуває проблема естетичного виховання особистості. В «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХ столітті» як одне з важливих завдань розглядається поліпшення навчання та виховання і наголошується на необхідності розвивати почуття прекрасного, формувати високі естетичні смаки, що сприяють

формуванню гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості, яка поєднувала б у собі духовне багатство, моральну чистоту, досконалість та високий рівень знань, умінь, навичок різних навчальних галузей.

Ця проблема актуальна і при вивченні іноземних мов, особливо в початковій школі. Мистецтво, музика, архітектура, театр та кіно є активними засобами навчання іноземних мов і це потрібно враховувати, розробляючи методики їх застосування.

Непідготовленість до такого нововведення школи педагогічних працівників, відсутність науково обґрунтованої методики навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку, недостатність підручників у загальноосвітніх навчальних закладах призвели до своєрідної кризової ситуації. Перед сучасною школою постали нагальні завдання наукового обґрунтування та створення відповідних методик навчання учнів початкової школи іноземним мовам.

В Україні загальне вивчення іноземної мови в початковій школі вводилось неодноразово (1950-60-ті роки, середина 80-х, початок XXI ст.). Кожного разу введення іноземної мови як обов'язкового навчального предмета початкового ступеня навчання було вмотивовано суспільними потребами та змінами в суспільно політичному житті країни, відповіддю на соціальне замовлення («хрущовська відлига», перебудова середини 80-х років, євро інтеграційні процеси в Україні початку XXI ст.) [1]. Суспільно-політичні реалії потребували відповідних змін в освітній системі, гуманітаризації та гуманізації освітнього процесу. Навчання іноземної мови в початковій школі мало багато методичних знахідок і ґрунтувалося на найновіших досягненнях психолого-педагогічних наук того часу (зокрема дослідженнях Д.Б. Ельконіна, О.В. Запорожця, О.М. Леонтєва та інших), що не втратили своєї актуальності й сьогодні [1].

Процес формування методики навчання іноземної мови є багаторівневою структурою (за Нойнером та Хунфельдом [7, с. 10], на яку впливають як об'єктивні фактори, так і суб'єктивні, як на макро – так і на мікрорівнях. Аналізуючи процес виникнення та розвитку нових методів навчання німецької мови як іноземної, науковці Німеччини дійшли висновку, що він пов'язаний насамперед із взаємопроникненням та взаємовпливом різних факторів. Запропонована Герхардом Нойнером та Гансом Хунфельдом модель

факторів, що сприяють створенню нових методів навчання, передбачає, зокрема, вплив на цей процес [7, с. 9-13] педагогіки та досліджень навчальних занять; нових знань з мовознавства; уявлень про країну, мова якої вивчається; індивідуальних навчальних особливостей (здібностей до вивчення іноземної мови; темпу навчання тощо) та специфіки навчальної групи (наприклад, сумісне навчання хлопчиків та дівчаток в одному класі); досвіду методів вивчення іншої іноземної мови (наприклад, при вивченні німецької як другої або третьої іноземної мови); навичок роботи з (літературними) текстами; конкретної мети навчальної групи (наприклад, німецька мова для туристів/секретарів); традицій навчальної діяльності вчителя та учнів у власній країні; методів вивчення рідної мови; використання знань з психології навчання та психології розвитку. Тут також широко практикується використання усної народної творчості, музики, літератури, всього того, що впливає і на естетичне виховання.

При цьому зазначені фактори утворюють своєрідну «сітку» дидактики та методики навчання іноземної мови, пов'язані між собою певним чином та впливають один на одного. У тому випадку, якщо один із факторів істотно змінюється, відповідно змінюється вся дидактико-методична сітка і виникають нові методи. Разом із тим зв'язки в цій системі не випадкові, а мають певну ієрархічну структуру, що складається з чотирьох рівнів (від найвищого до найнижчого): суспільний; загально-педагогічний; предметний (фаховий); рівень навчального заняття з предмета.

Така ієрархія обумовлена передусім важливістю суспільного замовлення щодо вивчення тієї чи іншої іноземної мови в конкретній країні. Так, вивчення англійської мови як основної та її інтенсивне поширення в системі освіти України належить до суспільного рівня: орієнтація суспільних цінностей та економічних зв'язків України сприяє вивченню англійської мови як основної іноземної. Разом із тим пропозиції щодо вивчення другої іноземної мови з 5-го класу і надання важливого значення німецькій мові сприятимуть, на нашу думку, саме такій послідовності вивчення іноземних мов. Географічне розташування країн теж може впливати на стан вивчення, наприклад, японської мови в українській школі. А із розширенням міжнародних зв'язків, розвитком міжнародного туризму зростає популярність тієї чи іншої мови серед населення. Велике значення мають також спорідненість іноземної мови з

рідною, форми навчання як такі (переважне використання фронтальних методів навчання, авторитарність навчання тощо).

Загальнопедагогічний рівень передбачає визначення іноземної мови як навчального предмета в загальноосвітній системі навчання, а також послідовність вивчення іноземної мови, наприклад, вивчається німецька як перша чи друга іноземна мова. Передусім це означає, що вивчення, наприклад, англійської як першої іноземної мови істотно впливатиме на відбір тем, змісту та ситуацій при вивченні німецької як другої іноземної, а також сприятиме тому, що учень намагатиметься використати відомі йому способи вивчення однієї іноземної мови при вивченні іншої.

На фаховому рівні особливого значення набувають відповідні галузі науки (лінгвістика, літературознавство, країнознавство). Вони є основою для формування мети навчання. Навчальні цілі і методи навчання перебувають у тісному взаємозв'язку. Особливо яскраво це відображується в навчанні граматики (використання правил, винятків із них, відмінності у навчання усного та письмового мовлення, усвідомлення будови мови (когнітивна теорія навчання) та засвоєнні стереотипів мовлення (біхевіористична теорія).

На рівні навчального заняття особливого значення набувають діяльність вчителя та його індивідуальний стиль. Важливо також учителю враховувати особливості кожного учня (сприймання, концентрація, темп навчання, готовність до навчання та мотивацію), динаміку процесів у групі, сумісність членів групи, соціальний склад учнів у класі, оскільки ці фактори впливають на планування конкретного уроку.

Готуючи студентську молодь до професійної діяльності, звертаємо увагу на створення оптимальних умов для розвитку культури творчої діяльності як основи власної естетичної культури, на оволодіння естетичними нормами суспільства.

Серед провідних учених, що займаються питаннями навчальних традицій вивчення іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах, немає єдиної думки щодо термінів вивчення іноземної мови та віку, в якому початок вивчення іноземної мови є найбільш ефективним та доцільним.

Проблеми навчання учнів молодшого шкільного віку широко досліджуються як українськими вченими, так і їхніми зарубіжними колегами. Це пов'язано насамперед з переглядом вікової періодизації в психології, особливостями розвитку дитини в умовах інформаційного суспільства, переходом дітей шестирічного віку із

дошкільнят до молодших школярів. Актуальним є питання визначення психологічної готовності дітей шестирічного віку до навчання в школі, що є свідченням «завершення періоду дошкільного дитинства» [3, с.49].

При визначенні ступеня готовності дитини до навчання в школі психологами-практиками використовуються певні психологічні тести, які дають можливість визначити рівень таких складових готовності до навчання, як мотиваційна, розумова та емоційно-вольова [3, с.50]. При цьому автор наголошує на тому, що проблема готовності до навчання шестирічних дітей існує і виражається насамперед у суперечностях психічного розвитку дитини, притаманного саме дошкільному віку, і особливостями навчання в школі. Серед основних особливостей дітей цього віку виокремлюють, зокрема, домінування мимовільної пам'яті, низьку стійкість уваги, наочно-образне та наочно-дієве мислення, чутливість до засвоєння морально-психологічних норм та правил поведінки, цілей та способів систематичного навчання; нестійкість та ситуативність пізнавальних мотивів, залежність поведінки від емоційного стану, особливості ставлення дитини до оцінки навчальної роботи.

Крім того, дослідники проблеми дошкільного віку (П.Я. Гальперін, Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов, В.В. Рєпкін, О.К. Дусавицький) відзначають, що з початком навчання дитини у школі знижуються темпи її інтелектуального розвитку порівняно з дошкільним періодом, у зв'язку з важкою адаптацією до шкільних умов поступово знижується у дитини пізнавальна мотивація, активна увага тощо. Саме тому особливого значення набуває забезпечення природності, поступовості й плавності адаптації шестирічних першокласників до нових умов шкільного середовища [2, с. 19].

Разом із тим науковці, як вітчизняні, так і зарубіжні, наголошують на підвищенні рівня вербального розвитку сучасних дошкільнят (М.І. Зорандія, О.Й. Негневицька, Ш.О. Амонашвілі та інші), що є одним із найважливіших аргументів на користь вивчення іноземної мови в початковій школі. Залежність результатів вивчення іноземної мови в початковій школі від рівня комунікативного розвитку з рідної мови вказують також результати досліджень дитячої психології, здійснені такими науковцями, як А.С. Виготський, О.Н. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін, Ж.Піаже, а також праці

фахівців з' методики навчання іноземної мови (Є.І. Пассов, І.О. Зимня, С.Ю. Ніколаєва та ін.).

Дослідження, проведені російськими вченими щодо впливу вивчення іноземної мови на інтелектуальний розвиток дитини, дають можливість стверджувати, що при оволодінні іноземною мовою в процесі ігрової мовленнєвої діяльності відбувається розвиток інтелектуальних здібностей дитини [2]. Крім того, використання різноманітних видів немовленнєвої діяльності на уроках іноземної мови має позитивний вплив на результативність навчання [2]. У вітчизняній науково-методичній літературі наголошується на можливості розвитку дитини як особистості, індивіда і як активного суб'єкта процесу учіння засобами предмета «Іноземна мова» [5, с. 31-34].

Учні шестирічного віку потребують особливих підходів до організації навчально-виховного процесу, про що зазначали Ш.О. Амонашвілі, В.О. Сухомлинський, О.Я. Савченко, яка, зокрема, наголошує, що «в першому класі виховну мету в урочній діяльності слід насамперед спрямувати на формування гуманних почуттів дітей, позитивного ставлення до навколишньої дійсності» [6, с.17]. Дидактична ж мета уроку (системи уроків), з точки зору О.Я. Савченко, для шестирічних учнів полягає у підготовці їх до систематичного навчання в наступних класах. Урок для цієї вікової групи має певні особливості, які найвиразніше виявляються в способах організації навчальної діяльності і в структурі [6, с.79], та характеризуються, зокрема, широким використанням ігрових форм навчання; скороченою тривалістю уроків (до 35 хв.); проведенням динамічних пауз, відсутністю домашніх завдань; розгорненим повторенням; іншими способами оцінювання результатів навчальної діяльності. Разом із тим навчання повинно задовольняти актуальні потреби дитини, насамперед потребу особистісного контакту з учителем на уроці, прагнення дістати схвалення, підтримку своїх дій (О.Я. Савченко) [6, с. 139].

Таким чином, провідними вченими-методистами та психологами відзначається ефективність ігрових вправ як у системі навчання в цілому, так і в процесі навчання іноземної мови учнів початкової школи. Крім того, вчені і вчителі-практики наголошують на необхідності створення особливих умов для навчання іноземної мови учнів молодшого шкільного віку, важливості цього етапу для успішного оволодіння іноземною мовою як у загальноосвітньому навчальному закладі, так і в подальшому.

Ігрова діяльність стимулює і компоненти естетичного виховання. Це можуть бути позитивні естетичні емоції, культура спілкування, в якій відбувається єдність інтелектуального і естетичного, формування певного світогляду. Ось чому найголовніше завдання будь-якого навчання і виховання, а особливо при вивченні іноземних мов, полягає в тому, щоб насичувати емоції розумінням сутності знань, умінь, навичок та перетворювати їх на почуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневецький О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови. – К.: Рад. школа, 1989.
2. Вронская И.В. Методика обучения дошкольников английскому языку в различных видах неречевой деятельности. – Санкт- Петербург, 1999.
3. Заброцький М.М. Вікова психологія: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: МАУП, 2002.
4. Назаренко Г.І. Шестирічна дитина в школі. Методичні рекомендації для вихователів дошкільних закладів, учителів початкових класів та батьків. – Харків, 2003. – 40 с.
5. Роман С.В. Розвиваючий аспект раннього шкільного навчання англійської мови // Іноземні мови. – 2002. – №3. – С.31-34.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів. – К.: Генеза, 2002. – С.259.
7. Neuner Gerhard, Hunfeld Hans. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Eine Einführung. Fernstudienteil 4 /' Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung im Bereich Germanistik und Deutsch als Fremdsprache. – München: Langenscheidt, 1999.